

Andrés Ruzo

A FORRONGÓ FOLYÓ

Kalandozások és felfedezések
Amazóniában

A fordítás alapja:

Andrés Ruza: *The Boiling River. Adventure and Discovery in the Amazon*

Simon & Schuster, Inc., New York. All rights reserved.

Copyright © Andrés Ruza, 2016

TED, the TED logo and TED Books are trademarks of TED Conferences, LLC.

Fordította © Garamvölgyi Andrea, 2016

Szerkesztette: Kelenik Éva

Borítóterv: Cantinart Kft.

A szerző fotója a borítón: Sofia Ruza

HVG Könyvek

Kiadóvezető: Budaházy Árpád

Felelős szerkesztő: Tanács Eszter

ISBN 978-963-304-443-8

ISSN 2415-9026

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus, fényképeszeti úton vagy más módon – a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2017

Felelős kiadó: Szauer Péter

www.hvgkonyvek.hu

Nyomdai előkészítés: typoslave [Pais Andrea]

Nyomás: mondAt Kft.

Felelős vezető: Nagy László

Tartalom

1 Megvilágosodás a sötétben	9
2 Nagypám meséje	14
3 Ostoba kérdések	22
4 Több mint mese	26
5 Fától az erdőt	33
6 Remények és mérhető adatok	43
7 A folyó	57
8 A sámán	68
9 A rég várt visszatérés	77
10 A szertartás	86
11 A dzsungel szellemei	94
12 A perdöntő bizonyíték	106
13 A legnagyobb fenyegetés	115
14 Paititi	128
 Zárszó	 139
Köszönetnyilvánítás	145
A képek forrásai	148
Név- és tárgymutató	149
A szerzőről	152

1 Megvilágosodás a sötétben

A folyó kellős közepén állok egy sziklán. Körülölel az őserdei éjszaka. Ösztönösen a fejlámpám után nyúlok, lekapcsolom. Immár tökéletes fekete minden. Mozdulatlanná dermedek, várok. Hiányzott a sötétség. Mélyet lélegzek. A levegő sűrű és természetellenesen meleg, még Amazóniához képest is. Ahogy a szemem hozzászokik a sötétséghez, lassan kirajzolódik a dzsungel sziluettje: fekete, szürke, sötétkék, sőt ezüstösen fehér foltok jelennek meg előttem. Elképesztő, hogy a fényben mennyi minden rejtve marad a szemünk előtt. A hold csupán egy apró pont az égen. Az éjszakai égboltot megszámlálhatatlanul sok csillag uralja, amelyek most megvilágítják az őserdőt, lágy fényben fürösztik a leveleket és a sziklákat. A csillagfényben a körülöttem felszálló pára mintha megannyi szellemet formázna. Van köztük vékony ködcsík, de akadnak természetesek, felhő méretűek is, melyek lassított felvételnként hullámanak körülöttem.

Leheveredek a sziklára, és csendben figyelem, ahogy a vízpára lassan betölti az éjszakát. Amikor hús szellő támad, a ködfelhők felkavarodnak, összetorlódnak és halvány szürkés-kék gomolyaggá állnak össze. Az alattam elterülő szikla fehéren dereng a gyenge fényben. Ahol

a hátam és a lábam hozzásimul a kő felszínéhez, izzadni kezdek. Egy gyilkos forróságú, kétsávos útnál is szélesebb víztömeg hullámoz körülöttem, és zúgásával teljesen elnyomja a dzsungel éjjeli zenéjét. Az érzékeim kiélesedtek, minden mozdulatom tudatos és átgondolt.

A perui Amazonas-vidék szívében járok. A csapatom többi tagja az igazak álmát alussza egy közeli kis táborban, de én képtelen vagyok aludni, tudván, mi vár itt rám. A szívem sebesen ver, mégis tökéletesen nyugodtnak érzem magam. A szememmel követem a folyóról felszálló párákat, ahogy egyre emelkedik, míg végül beleolvad az égbolt sötétjébe. A Tejút úgy úszik át az égen, mintha az alatt kanyargó folyó tükörképe lenne. Az inkák Meny-nyei Folyónak hívják, és hitük szerint egy másik világba, a szellemek világába vezet. A pára egyfajta hidat ver a két hatalmas folyó közé. Nem csoda, hogy az itt élők szerint a dzsungel olyan hely, amely érzékelésünkön túli hatalommal rendelkezik. A sámán szavai visszhangoznak a fejemben: „A folyó megmutatja, amit látnunk kell.”

Ez lesz életem egyik legnagyobb kalandja. Ezt a történetet mesélem majd újra és újra a gyerekeimnek és az unokáimnak. Minden, amit most teszek, egy-egy újabb részlettel egészíti majd ki ezt a sztorit. Most mintha minden múlt másodpercrenek sokkal nagyobb jelentősége lenne. Tűzforró víz fröccsen a jobb karomra. Felülök, felrántom a karomat, és a gondolatok világából visszatérek a valóságba. A vulkanológianárom szavai jutnak eszembe: „A vulkánon azok a tapasztalatlan kezdők veszítik életüket, akik nem tudják, miféle veszélyek leselkednek rájuk. És persze azok a szakértők, akik megfeledeznek a veszélyről.”

Felállok, jól megvetem a lábam, majd egy ugrással visszalépek a partra. Ahogy visszanezék a forrongó folyóra, izgatottan suttogom: „Létezik! Ez a hely tényleg létezik!” A sámán azt mondta, a folyó okkal hívott ide, és érzem, hogy a tervezettnél valami sokkal nagyobb küldetés van születőben. Ma éjjel már nem sokat fogok aludni.

A párafelhők tovább járók tánckukat a csillagfényben, én pedig visszaindulok a kunyhóhoz. Csak a folyóra tudok gondolni, a két partján elterülő fekete dzsungelre, és a történet befejezésére. A történetre, mely egy gyermekkoromban hallott legendával kezdődött, a kutatásról és a felfedezésről szól, és arról a vágyról, hogy szerettem volna megérteni a felfoghatatlant. A modern tudomány csap össze benne egy tradicionális világképpel – nem erőszakosan, hanem tisztelettel –, míg végül a természet fenségének csodálatában egyesülnek egymással.

Korunkban, amikor úgy tűnik, már mindent feltérképeztünk, lemértünk és megértettünk, ez a folyó megkérdőjelezi mindazt, amit tudni vélünk. Fel kell tennem magamnak a kérdést: hol húzódik a határ ismert és ismeretlen, ősi és modern, tudományos és spirituális között? A folyó folyton emlékeztet arra, hogy a világ még mindig tele van felfedezni való csodákkal, és ezeket nem feltétlenül az ismeretlen sötétjében találhatjuk meg, hanem a hétköznapi élet fehér zajában is: olyan dolgokban, amelyeket jóformán észre sem veszünk, amelyekről már szinte el is feledkeztünk – vagy épp egy történet apró részleteiben.

2 Nagypám meséje

A teásbögrébe csordogáló forró víz hangja tölti meg a konyha hűvös levegőjét. Az ablakon át felsejlenek az Andok lábánál elterülő dombok, amelyek alulról bökdösik a téli Lima szürke eget. A limai télnak különleges csendje van, és így van ez idén augusztusban is. 12 éves vagyok, a nénikém konyhájában ücsörgök, és izgatottan várom, hogy végre megérkezzen a nagypám.

Miközben én az órát szuggerálom, a nagynéném szakácsnője, Dioni a mosogató előtt áll, és éppen a vaskos perui répákat hámozza. Olyan nekem, mintha a nagymamám lenne.

– Örülök, hogy eljöttél meglátogatni – mondja fel sem nézve a munkából. Dioni erős kecsua akcentussal beszél a spanyolt. A kecsuát, az inkák nyelvét direkt zárt szájjal beszélik, állítólag azért, mert az Andok hideg éghajlatú magaslatain alakult ki. Dioni hangja a bizonyíték arra, hogy a spanyol hódítás után négyszáz évvel az inkák nyelve még mindig él és virul.

– Azt mondja a nagynénéd – folytatja Dioni –, hogy apád és a fivérei felvittek magukkal a Marcahuasira, a fennsíkra, egy teljes hétre. Pedig az nagyon magasan van, és te még kicsi vagy ehhez.

A konyhapult végén, egy magas bárszéken ülök, épp porított zöld leveleket áztatok forró vízbe, és várom, hogy a víz sápadt aranyszínűre színeződjön: *mate de cocát* készítek magamnak.

– A fennsíkról hoztad azokat a leveleket? – kérdi Dioni, és én bólintok. – Azok az igazi kokalevelek, amik ott nőnek, sokkal jobb az ízük, mint a boltinak.

Belekortyolok a teába, megérezem a földes gyógynövényízt. Alig egy hete a fennsíkon a magasságtól bénító hegyi betegség tört rám, egyedül a *mate de coca* segített rajtam.

Végre megérkezik a nagyapám, széttárja a karját, én pedig rohanok, hogy megöleljem, aztán nagyokat nevetek a grimaszain. Egyeseknek ami a szívéen, az a száján – nos, neki ami a szívéen, az az arcán.

Lydia nénikém is vele van:

– Megkínálhatlak valamivel? – kérdi tőle. – Van teánk.

A nagyapám megrázza a fejét.

– Kávét?

Újabb fejrázás.

– Inca Kolát? Gyümölcslevet? Vízet?

Végül azt kérdi:

– *Piscót*?

Erre a nagyapám felegyenesedik, és a szája huncut vigyorra húzódik.

– *Bueeeeeeno*, ha már így kínálgatod...

Nagynéném díszes ezüstitálát hoz elő, rajta szépen összehajtott textilszalvéta és egy üveg frissen kibontott, kiváló konyak. A dugó résnyire visszadugva az üvegbe, mellette tulipánkelyhet formázó kristálypohár. Nagyapám

kitölti az italt, és koccintunk – ő a *piscójával*, én a *mate* teámmal.

A Marcahuasira tett kirándulásról beszél, arról, hogy miként csinálta volna jobban, okosabban, hatékonyabban, ha ő is ott lett volna. A figyelmem közben elkalandozik, és nagyapám hangja háttérzajjá fakul.

Puff! Hirtelen arra eszmélek, hogy egy összetekert magazin csattan a fejemen.

– *Guanaco!* Ide figyelj! Fontos dologról beszélek – dorgál az öreg, mire én morcosan felé fordulok. Legnagyobb meglepetésemre türelmetlen arckifejezése büszke mosollyá szelődül.

– Az arcod épp olyan beszédes, mint az enyém – mondja. – Örülök, hogy az én génjeimet örökölted.

Én még mindig morcos képet vágok.

– Na, jól van, *cangrejo*, elmesélek neked egy történetet, hogy felvidítsalak.

Erre már én is felélénkülök. Imádom a nagyapám történeteit.

– Ez a mese a kalandról szól. Van benne spanyol hódító, inka átok és egy elveszett város, amely Amazónia mélyén bújik meg – és csupa aranyból épült.

Kikerekedett szemmel, megigézve bámulok a nagyapámra, miközben ő kortyol egyet a *piscóból*.

– Paititi legendájáról van szó.

– Paititi?

– Sose higgy annak, aki szerint a konkvisztádorok csak Isten ígését akarták terjeszteni – folytatja. – Persze hoztak magukkal pár szerzetest, de valójában aranyra és dicsőségre vágytak.

A földön törökülésben tökéletes mozdulatlanságban várom, hogy a nagyapám belefogjon a történetbe.

1532-ben Francisco Pizarro és csapata megérkezett Peruba. Az Inka Birodalom északi határainál értek partot. Az inkáknál akkoriban véres polgárháború dúlt. Mindenütt kémek mászkáltak, akik titokban a spanyolokat is megfigyelték, attól a pillanattól kezdve, hogy inka területre léptek. Nyomon követték a mozgásukat, a szokásaikat, és mindenről jelentést tettek. Az inkák tudták, hogy a hódítók nem istenek, de volt valami, ami sehogy sem fért a fejükbe: fel nem foghatták, miért ennyire megszállottjai a jövevények az aranynak. Az inkák azt mesélték, a spanyolok, ha betértek egy faluba, üdvözlés helyett rögtön azt kérdezték: hol az arany? És addig terrorizálták a falusiakat, amíg meg nem szerezték, amiért jöttek. Az arany iránti éhségük oly féktelen volt, hogy az inkák közül sokan azt hitték, a spanyoloknak aranyat kell enniük az életben maradáshoz. Az inkák, akik az aranyban isteneik megtestesülését látták, értetlenül álltak e kapzsiság előtt.

Atahualpa, az inka uralkodó nem tudta, mihez kezdjen ezekkel az idegenekkel, akik folyamatosan zaklatják az alattvalóit. Az egyik tanácsadója azt javasolta, hogy fogja el és vesse máglyára őket. Ám Atahualpa kíváncsibb volt rájuk, mint amennyire félt tőlük. Ugyan mekkora fenyegetést jelenthet százhetven fehér bőrű tolvaj? Hiszen ő, Atahualpa milliók ura volt. Egy több mint kétszázötvenezer fős seregnek parancsolt. Nem volt nála hatalmasabb istenember a világon, ő volt a Nap fia, a szelek megzabolázója.

Atahualpa követeket küldött az idegenekhez, hogy találkozára hívja őket Cajamarcába. A konkvisztádorok

elfogadták a meghívást, majd a békésnek szánt találkozón megtámadták Atahualpát. Hiába a sokszoros túlerő, a felfegyverzett spanyolok lekaszabolták az inkákat.

A foglyul ejtett Atahualpa dacosan nézett szembe fogvartartóival, de senki sem állhatta a tekintetét – azt mondták, olyan volt, mintha a Napba néztek volna. Az uralkodó ünnepélyesen a legközelebbi falhoz lépett, felnyújtózott olyan magasra, amilyen magasra csak tudott, és ott húzott egy vonalat. Majd magához intette az egyik szolgáját, az odahajolt hozzá, Atahualpa pedig a fülébe súgott valamit. A szolga felállt, és közölte a spanyolokkal a hallottakat: – Az uralkodó azt mondja, megtölti ezt a szobát egészen a vonalig egyszer arannyal, majd még kétszer ezüsttel, ha megkíméletek az életét, és elengeditek.

A spanyolok összedugták a fejüket. Ennyi arany és ezüst hatalmasabb vagyon lett volna, mint amekkoráról valaha is álmodtak, elfogadták hát a feltételeket. Atahualpa megeskette őket a saját istenükre is, arra, aki őt a spanyolok kezére juttatta.

A következő két hónapban a konkvisztádorok csak néztek, ahogy áramlik hozzájuk a sok arany, ezüst és drágakő a birodalom minden szegletéből, hogy összegyűljön az Atahualpáért fizetendő „váltságdíj”. Az uralkodó végül teljesítette, amit ígért. Megszégyenülten ugyan, de élve távozhattak volna a rabságból.

Ám újabb hónapok teltek el, és Atahualpa – bár fogvartartói nem ölték meg, és viszonylagos kényelemben élt – még mindig fogoly volt. „A saját istenüknek tett esküt csak nem fogják megszegni!” – nyugtatgatta magát Atahualpa.

Egy éjjel a szolga odalopakodott Atahualpához, és a következőt súgta a fülébe: – Meghallottam, amikor a spanyolok azt mondták, hogy túl veszélyes lenne életben hagyni téged. Fogvatartóid megszegik az esküjüket, és holnap eljönnek érted. – Látva ezt, az egyik spanyol őr kérdőre vonta a szolgát. – Csak friss kokaleveleket hoztam az uralkodónak a reggeli teájához – felelte a szolga, és átnyújtott Atahualpának egy kis szütyőt, benne friss tealevelekkel. Az őr látta a leveleket, és elküldte a szolgát, Atahualpa pedig felkészült a reggelre.

A kokacserje leveleiből készült teából az utolsó kortyokat már úgy ittam meg, hogy elképzeltem, mit érezhetett Atahualpa, amikor rájött, hogy elárulták.

– Másnap – mesél tovább nagyapám – Atahualpa arra ébredt, hogy fegyveres őrok kíséretében tárgyalásra akarják vinni.

Atahualpának nem volt fegyvere, hogy megvédje magát. Amikor fogvatartói fenyegetően közeledni kezdtek hozzá, ő elővett a szütyőből három tealevelet, azokat a két tenyerébe tette, és kiáltozni kezdett: – Ezekkel a levelekkel megátkozlak titeket, fehér bőrű emberek! *Mama Coca!* Emlékezz az ő gonoszságukra! Sújts le népükre, és bosszulj meg engem! –, majd a leveleket a spanyolokra dobta, megpecsételve ezzel az átkot, amelyet a kokacserje levele hoz majd rájuk.

Atahualpát kivégezték, de az inkák tovább harcoltak. A spanyoloknak még negyven évükbe telt, mire a hódításukat befejezettnek tekinthették. A két fél küzdelme 1572-ben ért véget, amikor Túpac Amarut, a Kígyók Urát, az inkák utolsó uralkodóját tizenötezer alattvalója előtt felakasztották Cusco főterén.

Az inkákat leigázták, és az ő szent aranyukat – amely számukra magát az életet jelképezte – beolvasztották, hogy kielégítsék hódítóik mohóságát.

Hamarosan önjelölt konkviztádorok újabb hulláma érkezett Peruba, akik alig várták, hogy végre Cortés és Pizarro nyomdokaiba léphessenek. Amikor megkérdezték az inkáktól, hol találhatnának egy újabb leigázandó civilizációt, ezt a választ kapták: „Keleten, az Andokon túl terül el a gazdagság földje. Ott találjátok Paititit, a hatalmas várost, amely szintiszta aranyból van.”

A spanyolok expedíciókat indítottak az Amazonas medencéjébe, és az inkák ezt a legnagyobb lelki nyugalommal nézték végig, tudván, hogy végre megkapják, amire oly rég vártak – a bosszút.

Az a maroknyi spanyol, aki visszatért Amazóniából, valódi rémtörténeteket mesélt. Találkoztak olyan inkákkal, akik korábban elmenekültek a hódítók elől, és aranyat itattak a spanyolokkal, hogy lecsillapítsák az arany iránti szomjukat. De találkoztak amazóniaiakkal is: nagy hatalmú sámánokkal, akik egyenesen a dzsungelnek parancsoltak, hogy az támadjon rájuk, és vad harcosokkal, akik gyilkos nyilaikkal másodpercek alatt végeztek az emberrel.

– Olyan helyen jártak, ahol a fák olyan magasra nőnek, hogy eltakarják a napot – suttogja a nagyapám. – Örökös sötétségben kellett menetelniük. Szúnyogok és vérszívó legyek csípték őket éjjel-nappal. Az őserdő zöld egyformasága az örületbe kergette őket; zajokat hallottak, melyek sosem látott állatoktól származtak, és megbetegedtek a tavak vizétől, melyekből ittak. Éhezés, kiszáradás és örület kísérte őket az úton. Kígyókról meséltek, me-

lyek egyben nyelnek le egy egész embert, pókokról, melyek madarakat esznek – és meséltek egy folyóról is, amelynek forrt a vize. Paititit sosem találták meg, és a dzsungelről, amelyről egykor azt hitték, a földi paradicsom, kiderült, hogy maga a pokol.

Ekkor a nagyapám kifújja a levegőt, és hátradőlve élvezettel kortyolgatja tovább a *piscót*. Én csak bámulok magam elé, egy hang sem jön ki a torkomon, a fejemben csak úgy cikáznak a gondolatok. Képzeletemet kitölti a dzsungel, a rejtélyes Paititi, a vad sámánok, az óriáskígyók és a gőzölgő, forrongó folyó képe. Észre sem veszem, hogy belép a nagynéném, s rosszallóan pillant a nagyapámra:

– Látom, már eleget ittál – és tálcástól kiviszi a most már félig üres üveget.

Nagyapám ekkor felnevet, majd még mindig mosolyogva odafordul hozzám, és így szól: – *Aye, papachito*, a világ hatalmas hely. Az emberek azóta is keresik Paititit, ezen, meg még sok másik néven is. De ne feledd: a dzsungel jól őrzí titkait, és nem fél foglyul ejteni azokat, akik a rejtélyeit kutatják.